

ЧАСТИНА ПЕРША

Мандрівники

з пошкодженого аеростата

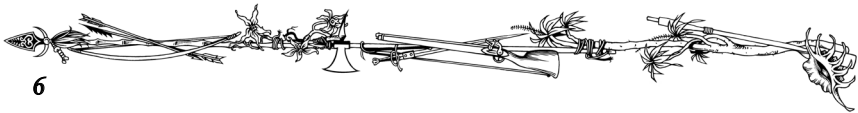
РОЗДІЛ І

Ураган 1865 року. — Крики в повітрі. — Повітряна куля. — Прорвана оболонка. — Лише розбурхане море навколо. — П'ятеро пасажирів. — Що відбувалося в гондолі. — Земля на обрії. — Розв'язка.

- Ми піднімаємося?
 - Ні, навпаки, опускаємося!
 - Ще гірше, містере Сміт, ми падаємо!
 - Скидайте баласт!
 - Уже останній мішок скинули!
 - Чи піднялася куля?
 - Ні!
 - Мені здається чи я справді чую плюскіт хвиль?
 - Так, до води не більше п'ятисот футів.
- Нараз владний голос скомандував:
- Усе важке — за борт!

Такі слова лунали над безкраїми просторами Тихого океану близько четвертої години пополудні 23 березня 1865 року.

Жахливий норд-ост, що здійснювався того року під час весняного рівнодення, не вщухав понад тиждень. Ураган накоїв лиха в Америці, Європі та Азії. Покривши зону між тридцять п'ятим градусом північної широти та сороковим південної, він завдав величезної шкоди скрізь: викорчовував цілі ліси, руйнував міста, виганяв з берегів річки. Сотні викинутих на берег суден, спустошені поля, тисячі людських жертв — ось лише окремі наслідки цього урагану.

Саме тоді серед хмар зі швидкістю дев'яносто миль на годину мчала підхоплена бурєю повітряна куля. У її гондолі було п'ятеро пасажирів. Очевидно, аеростат вирушив у політ іще до початку урагану з якихось дуже далеких країв.

Густий туман, що здіймався над океаном, був такий щільний, що повітроплавці не могли відрізнити день від ночі, тим паче не мали змоги визначити відстань, яку здолала куля, відколи вони знялися в повітря.

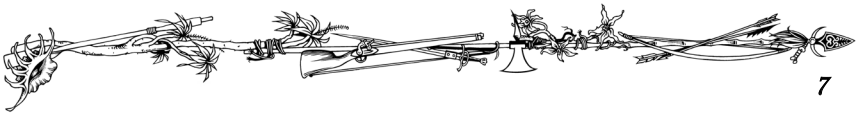
Жодного променя світла чи то відгуку від людей на землі, ані гуркоту бурхливого океану не могло долинути до пасажирів у гондолі, поки вони летіли у верхніх шарах атмосфери. Лише під час стрімкого зниження розбурханий океан своїм ревінням попередив про небезпеку, яка чигає на них.

Ніч минула у тривожному хвилюванні, яке було б смертельним, якби повітроплавці виявилися менш мужніми людьми. Та ось знову настав день. Ураган ніби почав ущухати. Хмари помітно порідшали й піднялися у верхні шари атмосфери. Вітер змінився з ураганного на, як кажуть моряки, дуже свіжий, тобто швидкість переміщення повітряних потоків зменшилася вдвічі. На одинадцятую годину нижні шари повітря стали майже безхмарними — нарешті мандрівникам відкрився обрій.

Тим часом куля знов почала знижуватися, повільно, але неухильно. Від витoku газу вона стискалася, а її оболонка з круглої перетворювалася на довгасту, схожу на яйце. Було очевидно, що утримати кулю в повітрі не вдасться, адже газу замало. Отже, на всіх пасажирів чекала неминуча загибель...

Становище повітроплавців справді було жахливим! Вони більше не керували польотом аеростата. Усі їхні спроби зарадити лихові виявилися марними. Із пошкодженої оболонки стрімко витікав газ, його ставало дедалі менше, тож уникнути падіння було неможливо.

О першій годині пополудні куля летіла над простором океану на висоті лише шестисот футів. Мандрівники були, вочевидь, людьми рішучими, мужніми і звиклими дивити-

тися смерті у вічі. Жодного слова нарікання чи страху за себе не зірвалося з їхніх вуст. Вони готові були боротися до останнього подиху і як могли відтягували падіння аеростата в морську безодню.

О другій годині, коли аеростат линув у повітрі на висоті лише чотирьохсот футів над поверхнею океану, у гондолі пролунало:

— Чи все викинуто?

— Ні! Залишилися ще гроші, десять тисяч франків золотом.

Важкий мішок тієї ж миті полетів у воду.

— Чи піднялася куля?

— Трохи. Але вона незабаром знову знизиться.

— Що іще можна викинути?

— Нічого!

— А гондола? Кидаймо в море гондолу! Усі чіпляйтеся за сітку!

Канати, що підтримували вже порожню гондолу, схожу на звичайний плетений з лози кошик, миттю перерубали, і куля одразу підстрибнула на дві тисячі футів угору. П'ятеро пасажирів видерлися на обруч кулі й повисли на аеростаті, вчепившись за сітку.

Утім, протримавшись кілька хвилин у верхніх шарах атмосфери, куля знову почала опускатися. Газ витікав крізь проріху в оболонці, й зарадити цьому не було змоги. Тепер повітроплавців міг урятувати тільки щасливий випадок.

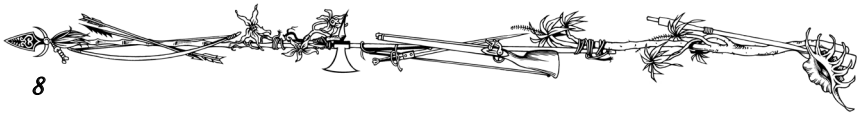
О четвертій годині куля знов була на відстані п'ятисот футів від води. Гучно загавкав собака інженера Сміта. Мандрівники взяли пса з собою в повітряні мандри. Зараз він висів поруч зі своїм господарем у плетиві сітці.

— Топ щось побачив! — крикнув Сміт.

Майже одразу хтось вигукнув:

— Земля! Земля!

Уже за півгодини рятувний берег був на відстані всього однієї милі. Тим часом куля, що помітно зменшилася в об'ємі й зморщилася, зберегла жалюгідні залишки газу

тільки у верхній своїй частині. Люди, що висіли на її сітці, ставали непосильним тягарем для аеростата. Тепер його майже порожня сплющена оболонка вигнулася вітрилом, попутний вітер наповнив її й погнав кулю вперед біля самої води, перетворивши її на корабель. Здавалося, порятунок можливий...

Та за два кабельтових від берега з кількох грудей одночасно вирвався вигук жаху. Куля, що вже, здавалося, остаточно втратила здатність підніматися, підхльоснута ударом величезної хвилі, несподівано знову підстрибнула вгору. Наче воднораз позбувшись частини свого вантажу, вона рвучко здійнялася на тисячу п'ятсот футів і там потрапила в повітряний потік, який поніс її майже паралельно до землі. Уже за дві хвилини куля, нарешті, впала на суходолі.

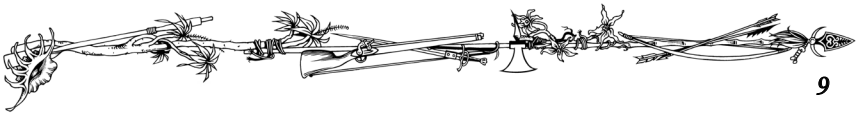
Приземлившись у такий дивний спосіб, мандрівники передусім допомогли одне одному виплутатися з сітки. У гондолі було п'ять пасажирів і собака, але до берега дісталися тільки четверо з них. Усі вони враз подумали про п'ятого свого супутника й в один голос вигукнули:

— Може, він добереться до землі уплав?! Порятуймо його! Порятуймо його!

РОЗДІЛ II

Випадок часів війни на американському континенті. — Інженер Сайрус Сміт. — Геден Спілет. — Негр Наб. — Моряк Пенкроф. — Юний Герберт. — Несподівана пропозиція. — Побачення о 10-й вечора. — Відліт у негоду.

Люди, яких ураган викинув на цю невідому землю, не були ані професійними повітроплавцями, ані спортсменами. Вони — військовополонені, що наважилися втекти з полону за незвичайних обставин. Сотню разів вони ризикували життям, сотню разів пошкоджена повітряна куля ледь не скидала їх у безодню! Але небо зберегло їх для іншої, дивовижної, долі.

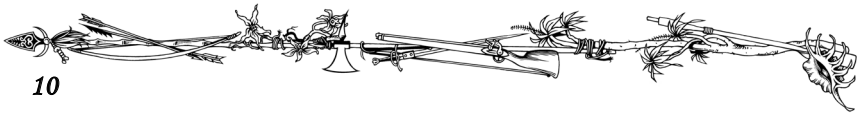
20 березня 1865 року вони покинули Річмонд, обложений військами генерала Уліса Гранта. Уже через п'ять днів утікачі перебували за сім тисяч миль від столиці штату Вірджинія — головної фортеці сепаратистів у жажливій війні між Північчю і Півднем, що розгорілася на американському континенті.

У лютому 1865 року, під час однієї з безуспішних спроб генерала Гранта захопити Річмонд, кілька офіцерів його армії потрапили в полон до сепаратистів. Серед них опинився й інженер Сайрус Сміт.

Про нього, уродженця Массачусетса, слід сказати, що він був не тільки інженером, а й відомим ученим. Коли почалася війна, уряд Сполучених Штатів доручив йому керувати залізницями, що на той час набули важливого стратегічного значення.

Типовий виходець із північноамериканських штатів, сухорлявий, маслакуватий, з легкою сивиною, що вже пробивалася у волоссі й коротко підстрижених вусах, на вигляд років сорока п'яти, Сайрус Сміт був одним із тих інженерів, які розпочали свою кар'єру з роботи молотом і кайлом, подібно до деяких генералів, що спочатку служили простими солдатами. Він був чудово освічений, практичний, кмітливий і мав чотири якості, що разом характеризували його як видатну людину: гострий розвинений розум, спритне тіло, наполегливість у втіленні бажань і сильну волю.

Того самого дня, що й Сайрус Сміт, у полон до південців потрапив Гедеон Спілет, спеціальний кореспондент «Нью-Йорк ґеральд», якого редакція газети відрядила до Північної армії, аби через нього довідуватися про всі події театру бойових дій. Він був справжній газетяр: енергійний, рішучий, завжди і до всього готовий, солдат і художник; відважний спостерігач, що об'їздив увесь світ; незамінний порадник, завзятий і діяльний; він не боявся ні праці, ні втоми, ані небезпеки, якщо необхідно було дізнатися щось важливе для нього самого чи для газети.

Ґедеон Спілет був високий на зріст сорокарічний чоловік. Його обличчя облямовували рудуваті бакенбарди. Він мав спокійні проникливі очі, що видавали в ньому людину, яка звикла швидко схоплювати всі подробиці подій. Від природи чоловік мав міцну статуру. Крім цього, він ще й загартувався у своїх мандрах усіма кліматами світу, як сталевий прут після нагрівання гартується холодною водою.

Спілета узяли в полон саме тоді, коли він робив замальовки до звіту про запеклий бій. Останні слова в його записнику були такі: «Якийсь південець цілиться в мене». Але, напевне, той південець таки схибив, бо кореспондент Ґедеон Спілет, як завше, не отримав жодної подряпини.

Сайрус Сміт і Ґедеон Спілет познайомилися випадково й одразу відчували взаємну симпатію та повагу. Об'єднала їх спільна мета: утекти за всяку ціну і приєднатися до армії генерала Ґранта, щоб знову битися в її лавах за єдність штатів. Сміт і Спілет були готові скористатися будь-якою нагодою для втечі, але попри те, що їм дозволили вільно ходити по всьому місту, Річмонд так пильно охороняли, що втекти з нього, здавалося, було неможливо.

До Сайруса Сміта тим часом пробрався його слуга — вірний йому Навуходоносор. Він народився в маєтку інженерових батьків у родині невільників. Це був тридцятирічний чорношкірий чоловік — сильний, спритний, тямущий, лагідний і спокійний, часом трохи наївний, завжди усміхнений, послужливий і добрий. Озивався він не на своє біблійне ім'я, а на скорочене — Наб. Хоча Сміт як затятий противник рабства давно дав Набові волю, але слуга не захотів покинути свого хазяїна. Дізнавшись, що Сайрус Сміт потрапив у полон, Наб, не вагаючись, полишив Массачусетс, пробрався в Річмонд і примудрився проникнути в обложене місто.

Утім, якщо Набові вдалося опинитися в Річмонді, це не означало, що звідти так само легко вибратися. Полонені федералісти перебували під постійним наглядом.

Тоді як військовополонені мріяли втекти з Річмонда, щоб знову повернутися до лав обложників, деякі обложенці

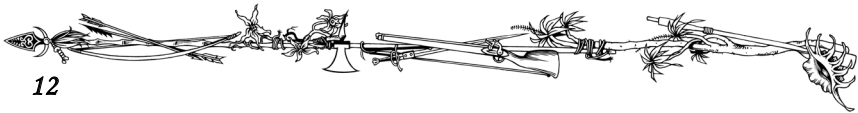

не менш нетерпляче прагнули полишити місто, щоб приєднатися до військ сепаратистів. Серед останніх був такий собі Джонатан Форстер, завзятий прибічник південців.

Армія північан, що облягла Річмонд, давно перервала зв'язок між містом і головними силами південців. Губернаторові Річмонда конче треба було повідомити командувача армій південців, генерала Лі, про стан справ у місті, аби той скоріше прислав підкріплення. От Джонатану Форстеру й спало на думку піднятися на повітряній кулі, щоб дістатися до табору сепаратистів повітрям. Губернатор схвалив цю ідею. Виготовили аеростат з гондолою, призначеною для шістьох пасажирів, забезпечили його зброєю і запасом харчів на випадок, якщо повітряна подорож триватиме довше, ніж планувалося. Виліт кулі призначили на 18 березня, але північно-західний вітер від самого ранку того дня посвіжішав і тепер більше нагадував ураган, аніж сприятливий бриз. Ризикувати аеростатом і життям людей у таку бурю було надто небезпечно. Мусили перечекати. Тож наповнена газом куля, пришвартована на головному майдані Річмонда, готова була злетіти в повітря, щойно вітер хоча б трохи вщухне.

У ніч з 19 на 20 березня ураганний вітер тільки подужчав. Відліт знову довелося відкласти. Того дня інженера Сайруса Сміта на вулиці зупинив незнайомиць. Це був моряк, який назвався Пенкрофом, — смаглявий, кремезний, років тридцяти п'яти — сорока на вигляд, зі жвавими очима та хитрим, але добродушним обличчям. Пенкроф також був північноамериканцем. На початку цього року він приїхав до Річмонда у справах разом із п'ятнадцятирічним юнаком, Гербертом Брауном, сином його покійного капітана. Чоловік любив Герберта як рідного.

Пенкроф не встиг виїхати з міста до початку облоги, тому тепер прагнув одного — вирватися звідси. Він чув про інженера Сміта і не сумнівався, що цей діяльний чоловік також рветься на волю з полону в Річмонді. Саме тому без вагань він зупинив його на вулиці й спитав:

— Містере Сміт, вам іще не обридло безвилазно сидіти в цьому місті?

Інженер пильно придивився до незнайомця. Той додав, стишуючи голос:

— Містере Сміт, ви хочете втекти звідси?

— Коли?.. — жваво спитав інженер, вдивляючись у відкриті і чесне обличчя моряка й переконуючись, що перед ним порядна людина.

Вони познайомилися, і Сміт поцікавився, як Пенкроф збирається втікати.

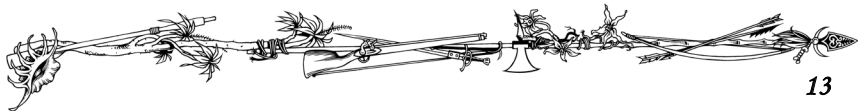
— А що робить тут оце ледащо — повітряна куля?! Вона, здається, тільки нас і чекає!..

Морякові не довелося далі розтлумачувати інженерові свою ідею. Той усе зрозумів. Авжеж! Ось він — довгоочікуваний збіг обставин! І хоча план був украй небезпечним, але здійсненним. Уночі, приспавши пильність варту, можна пробратися до кулі, залізти в гондолу і швидко обрубати канати, що тримають її біля землі. Зрозуміло, ризик чималий, але, з іншого боку, раптом їм пощастить!.. Якби не цей клятий ураган... Утім, якби не було урагану, куля давно вже вилетіла б із Річмонда, а з нею і єдина можливість утекти звідси.

Пенкроф і Сміт домовилися зустрітись на майдані о десятих. Сміт сказав, що з ним полетять Гедеон Спілет і Наб, а моряк збирався взяти із собою Герберта Брауна. Виявилося, що всі п'ятеро, ладні кинути виклик урагану, — люди сміливі й рішучі.

Настав вечір. На місто впала непроглядна пітьма. Густий туман клубочився над землею. Із безодні чорного неба сівся мокрий сніг, мжичило. На вулицях Річмонда не було ні душі. У таку негоду влада навіть не тримала на майдані варту для охорони повітряної кулі.

О пів на десяту Сайрус Сміт та його супутники з різних боків підійшли до майдану, оповитого пітьмою, бо пориви вітру загасили всі газові ліхтарі. Важко було навіть розглядіти величезну кулю, притиснуту до землі ураганим

вітром. Кулю тримав міцний канат, прив'язаний до кільця, вправленого у бруківку.

Сайрус Сміт, Гедеон Спілет, Наб і Герберт мовчки зайняли місця в гондолі. Пенкроф тим часом, за наказом інженера, відв'язував мішки з баластом. Сайрусу Сміту залишалося лише дати сигнал вирушати.

Саме тоді в гондолу вскочив пес. Це був Топ, вірний Сайрусів собака, що нарешті наздогнав свого господаря. Сміт хотів прогнати його, боячись, що пес перевантажить гондолу, та за нього заступився Пенкроф:

— Та нехай залишається!.. Викиньмо краще з гондoli ще два мішки з піском! — ударом ножа він перерубав канат — і куля навскіс злетіла в повітря.

Читачі вже знають, що з п'ятох чоловіків, що покинули Річмонд 20 березня, четверо 24 березня потрапили на безлюдний берег за сім тисяч миль від своєї батьківщини. П'ятий пасажир, якого бракувало і на пошуки якого одразу кинулися решта, був не хто інший як інженер Сайрус Сміт.

РОЗДІЛ III

П'ята вечора. — Зникнення одного пасажиря. — Набів розпач. — Пошуки на півночі. — Острівець. — Тривожна ніч. — Туман. — Наб пливе у вир. — Вид із землі. — Перехід протоки вбрід.

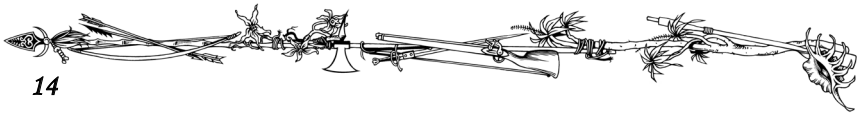
Очевидно, інженера змило хвилею в море. Його вірний чотирилапий друг без принуки стрибнув у воду на допомогу своєму господареві.

— Уперед! — гукнув кореспондент.

І всі четверо повітроплавців з пошкодженого аеростата, забувши про втому і голод, умить кинулися шукати товариша.

— Уперед, хутчіше! — розпачливо гукав Наб.

— Так, Набе, вперед! — підхопив Гедеон Спілет. — Ми знайдемо його.

— Живого?

— Звісно, живого!

— А він уміє плавати? — спитав Пенкроф.

— Авжеж, — сказав Наб. — До того ж із ним Топ...

Моряк, прислухавшись до ревіння океану, тільки похитав головою. Інженер впав у воду не далі, ніж за півмилі від місця, де куля приземлилася на берег. Якщо йому вдалося дістатися до землі, він мав би вийти на суходіл десь поблизу.

Пасажири кулі вирушили до північного краю цієї невідомої землі. Вони йшли піщаним зритим ґрунтом, час від часу зупинялися і голосно кликали інженера. Вони сподівалися, що навіть якщо сам Сміт не зможе відповісти на їхні поклики, то, почувши голоси, загавкає пес.

Але ніч відповідала тільки завиванням вітру і шумом прибою. Маленький загін постояв якийсь час і попростував далі, не проминаючи жодного вигину узбережжя. Так через дві милі подорожні знову дійшли до місця, де нещодавно висадилися.

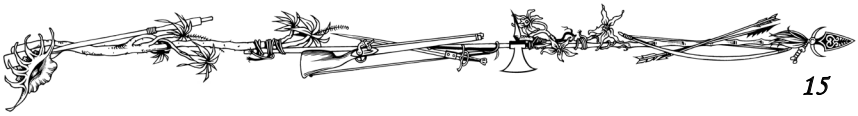
— Ми потрапили на острів, — вигукнув Пенкроф, — і тепер пройшли його весь із одного кінця до другого!

Чи був цей кам'янистий безживний острівець, сумний притулок морських птахів, пов'язаний з якимось більшим архіпелагом? Зараз важко було сказати... Проте гострий зір моряка, який звик вглядатися в нічну пітьму, помітив на заході примарні обриси якоїсь гористої землі. Перевірити, чи не помилився Пенкроф, було неможливо. Пошуки інженера довелося відкласти до ранку.

— Мовчання Сайруса ще нічого не означає, — сказав кореспондент. — Може, він поранений, оглушений... або непритомний. Тож не зневіряймося!

Моряк запропонував розкласти де-небудь на острові багаття, яке стало б дороговказом для інженера. Та ні дерев, ані бодай сухого хмизу не знайшли. Каміння й пісок — усе, що було навколо.

Потягнулися довгі сумні години чекання. Ніч запала холодна. Бідолашні втікачі хапали дримачки й цокотіли

зубами, але, здавалося, не помічали дошкульної холодності. Забувши про втому, вони блукали по безлюдному острівцю й повсякчас поверталися до його північного краю, що був найближче до місця катастрофи. Вони то кричали, то, затамувавши подих, знову прислухалися, чи не відгукнеться хто з морських просторів. Море поступово стихло, і тоді на гучний Набів поклик один раз ніби відповіла луна. Герберт звернув на це увагу Пенкрофа.

— Отже, десь поблизу є якась земля, — сказав він. Моряк ствердно кивнув.

Приблизно о пів на сьому ранку туман, що кілька годин тому обліг усе довкола, нарешті почав розвіюватися. Він згущався вгорі, зате рідшав унизу. І поступово острівець постав перед утікачами увесь, ніби виринув із хмар. Потім показалося й море, безкрає на сході й оточене скелястим берегом на заході. Цей берег відокремлювала від острівця вузька протока з доволі стрімкою течією.

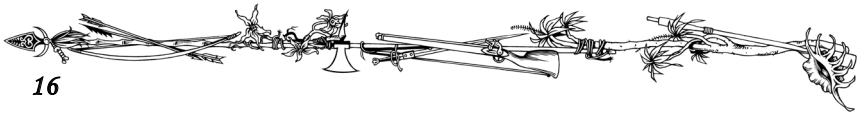
Зненацька Наб, жодним словом не обізвавшись до своїх супутників, мерщій кинувся в бурхливу воду й поплив на той бік. Кореспондент зібрався й собі податися за ним слідом.

— Стривайте! — зупинив його Пенкроф. — Ви хочете перепливти протоку?

— Так, — відповів Гедеон Спілет.

— Послухайте мене, не поспішайте! Наб і сам зможе допомогти своєму хазяїнові. Якщо ми зараз спробуємо перепливти протоку, течія віднесе нас в океан. Вона надзвичайно сильна. Але я певен, що її сила значно зменшиться, коли настане відплив. Перечекаймо трохи. Можливо, тоді ми зможемо навіть перейти на той бік убрід.

А мужній Наб тим часом змагався зі стрімкою течією, перетинаючи протоку навскоси. Його лискучі чорні плечі здималися над водою з кожним помахом рук. Набу знадобилося понад півгодини, аби подолати півмилі, що відділяли острівець від суходолу, і за цей час течія віднесла його на кілька миль убік від місця, з якого він стрибнув у воду. Діставшись, нарешті, до суші біля підніжжя прямо-

висної гранітної стіни, він струснув із себе воду і побіг берегом до скель, що виступали в море.

Його супутники, затамувавши подих, спостерігали за відчайдушною спробою вірного слуги, і тільки коли той зник з поля зору, пильніше оглянули клаптик землі, що з примхи долі став їхнім прихистком.

Вони сяк-так поснідали черепашками, які знайшли в піску. Це був убогий сніданок, але, як кажуть, у степу і хрущ — м'ясо...

— Отже, Пенкрофе, що ти можеш сказати? — спитав моряка Герберт.

— Що ж, — відповів той, — тут, як завжди, є і добре, й погане водночас. Але поживемо — побачимо. Ось уже й відплив починається. За три години спробуємо перебраться на той берег. Може, там якось-таки розшукаємо містера Сміта.

Близько десятої години Гедеон Спілет і двоє його супутників роздяглися, зв'язали одяг у вузли, припасували їх собі на голови і побрели через протоку, глибина якої тепер сягала не більше п'яти футів. Для Герберта все ж було заглибоко, тож юнак поплив. Усі троє без зусиль дісталися до протилежного берега. Там швиденько обсохли на сонці й повдягалися.

РОЗДІЛ IV

Літодами. — Гирло річки. — Комин. — Пошуки тривають. — Запас палива. — Очікування відпливу. — Заготівля дров. — Повернення на берег.

Гедеон Спілет домовився зустрітися з моряком увечері на цьому самому місці, після чого, не гаючи ані хвилини, зійшов на кручу і зник у тому напрямі, що й Наб незадовго до нього.

Герберт хотів був піти слідом за кореспондентом.

— Залишися, мій хлопчику, — сказав йому моряк. — Нам варто подумати про житло і спробувати знайти бодай щось, хоча б трохи поживніше, ніж черепашки. Наші друзі захочуть підживитися після повернення. У кожного своя турбота.